



## KANTELU

Kysytte oikeuskanslerille osoittamassanne 18.1.2012 sähköpostitse lähettämässänne A:n puolesta tekemässänne kantelussa, ovatko vaalivirkailijat ylittäneet viranomaiselle kuuluvan harkintavallan estäessään oikeusministeriön kannan vastaisesti A:ta äänestämässä presidentinvaalissa ja onko oikeusministeriö laiminlyönyt ohjeistuksen valvonnan ja riittävän tiedottamisen äänestysoikeuden käyttämiseen liittyvästä henkilöllisyyden selvittämisestä. Kerrotte toimivanne käräjäoikeuden määräämänä A:n edunvalvojana.

Kerrotte, että A ei vammaisuutensa johdosta pysty tällä hetkellä käyttämään kulkuneuvoja. Sen vuoksi hänelle ei voida hankkia ilman kohtuutonta vaivaa ja mahdollista terveysvaikutusta henkilöllisyyttä osoittavaa asiakirjaa. A:n äänestäminen aikaisemmissa vaaleissa on tapahtunut siten, että olette vaalivirkailijalle esittänyt oman henkilöllisyydestodistuksenne ja tällä perusteella vaalivirkailija on todennut A:n henkilöllisyyden. A:n tarkoitus oli äänestää presidentinvaalissa 16.1.2012 ennakoäänestyspaikassa, jonne hän saapui avustajansa kanssa. Toimitte kuten aikaisemmin ja selvititte asian henkilöllisyyden tarkastavalle vaalivirkailijalle. Hän ilmoitti, että jokaisella tulee olla kuvallinen henkilöllisyydestodistus. Ilmoititte hänelle oikeusministeriön ohjeen asiasta ja pyysitte tarkastamaan tilanteen. Neuvoteltuaan asiasta kahden muun vaalivirkailijan kanssa hän pysyi päätöksessään. Pyysitte häntä vielä soittamaan vaalilautakuntaan saadakseen tarkemmat ohjeet. Vaalilautakunnasta vastannut henkilö oli samaa mieltä asiasta, että ilman henkilöllisyydestodistusta kukaan ei saa äänestää. Pyysitte vielä heitä tarkastamaan asian oikeusministeriön sivuilta, josta löytyy esimerkiksi oikeusministerin vastaus eduskuntakyselyyn (KK 1277/2010 vp). Siten he eivät tehneet, eivätkä soittaneet pyynnöstänne huolimatta oikeusministeriön neuvontapuhelimeen. Tämän jälkeen soititte itse kyseiseen neuvontapuhelimeen, josta luvattiin informoida asiasta Lappeenrannan kaupungin vaalilautakuntaa.

Kerrotte huomanneenne edellisissä eduskuntavaaleissa, että oikeusministeriön tiedottaminen tällaisista erikoistapauksista on erittäin puutteellista. Kävitte ennen äänestämistä kysymässä vaalivirkailijoilta kolmesta ennakoäänestyspaikasta, miten he suhtautuvat kyseisessä tilanteessa äänestämiseen. Jokaisella oli sama vastaus, että eivät anna äänestää. Tämän jälkeen pyysitte heitä lukemaan oikeusministeriön ohjeet, joissa asia on selvästi ilmoitettu. Jokainen vastasi, että koulutuksessa asia ei ole ollut esillä. Tämän jälkeen selvititte asian oikeusministeriölle puhelimitse ja vastaaja ilmoitti vievänsä asian eteenpäin. Oletitte, että asia on tämän jälkeen kunnossa, mutta näin ei ole.

## SELVITYS

Pyysin oikeusministeriötä hankkimaan kantelunne tutkimiseksi tarpeellisen selvityksen Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunnalta sekä antamaan oman selvityksensä ja lausuntonsa asiasta.

Oikeusministeriön johtaja ja neuvotteleva virkamies antoivat 20.3.2012 päivätyn selvityksensä ja lausuntonsa sekä liittivät selvitykseensä ja lausuntoonsa Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunnan sihteerin 22.2.2012 päivätyn selvityksen.

### Oikeusministeriön selvitys ja lausunto

Oikeusministeriön selvityksen ja lausunnon mukaan Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunnan antamasta selvityksestä käy ilmi, että ennakkoäänestyspaikan vaalitoimitsijat eivät ole pitäneet äänestystilanteessa A:n henkilöllisyydestä esitettyä selvitystä luotettavana, minkä vuoksi hänen ei annettu äänestää. Selvitykseksi oli esitetty vain A:n isän ja edunvalvojan B:n oma henkilöllisyystodistus ja hänen suullinen todistuksensa, että äänestäjä on A. Käsillä ei ollut mitään äänestäjän henkilöllisyyttä varmentavia asiakirjoja, eikä B:n mielestä sellaisia tarvittukaan. B:n käyttäytyminen oli koettu hyökkääväksi.

Oikeusministeriöllä ei ole tietoa B:n mainitsemasta yhteydenotosta oikeusministeriöön vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. B soitti 16.1.2012 oikeusministeriön palvelunumeroon. Asiaan liittyvää sähköpostikirjeenvaihtoa käytiin kiireellisenä ajankohtana presidentinvaalin ennakkoäänestysten ollessa meneillään. Vuoden 2012 presidentinvaalissa oikeusministeriön puhelinpalveluun soitettiin yhteensä 3 378 puhelua. B soitti 19.1.2012 oikeusministeriön neuvottelevalle virkamiehelle Jussi Aaltoselle, jonka jälkeen Aaltonen oli vielä yhteydessä Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunnan sihteerin Alina Kujansivuun ja lähetti sen jälkeen B:lle sähköpostissa tämän pyytämän asiakirjan.

Oikeusministeriö antoi vuoden 2012 presidentinvaalia varten ohjeita eri vaaliviranomaisille. Henkilöllisyyden toteamista koskeva ohjeistus sisältyy oikeusministeriön vaaliohjeisiin nro 2 ”Vaalilautakunnan tehtävät”, nro 3 ”Ennakkoäänestys laitoksissa ja kotiaäänestys”, nro 4 ”Ennakkoäänestys kotimaan yleisessä ennakkoäänestyspaikassa” ja nro 5 ”Ennakkoäänestys ulkomailla”.

Oikeusministeriö järjestää kuntien vaaliviranomaisille koulutusta pääsääntöisesti ennen eduskuntavaaleja ja ennen kunnallisvaaleja. Vuoden 2012 presidentinvaalin alla koulutusta ei järjestetty, koska presidentinvaali toimitettiin vain yhdeksän kuukauden kuluttua vuoden 2011 eduskuntavaaleista. Vuoden 2011 eduskuntavaaleihin liittyen oikeusministeriö järjesti Manner-Suomen kuntien keskusvaalilautakunnille päivän mittaisen koulutustilaisuuden. Saman sisältöisiä koulutustilaisuuksia järjestettiin eri puolilla maata yhteensä neljätoista. Koulutustilaisuuksissa käsiteltiin myös äänestäjän henkilöllisyyden toteamista vaaliohjeissa olevan ohjeistuksen mukaisesti.

Jokaiselle äänioikeutetulle, jonka osoitetieto on väestötietojärjestelmässä, lähetetään ilmoitus äänioikeudesta (ilmoituskortti). Presidentinvaalissa ilmoitukseen sisältyi kaksi samansisältöistä ilmoituskorttia. Ilmoituskortin etusivulla on maininta henkilöllisyyden todistamisesta. Ilmoituskortin kääntöpuolella selostetaan henkilöllisyyden selvittämistä. Oikeusministeriön vaalit.fi -internetsivuilla ohjeistetaan ennakkoäänestäjää henkilöllisyystodistuksen mukaan ottamisesta ja mahdollisuudesta saada maksutta väliaikainen, äänestämistä varten annettava henkilökortti. Oikeusministeriö on suositellut, että kuntien keskusvaalilautakunnat omissa vaalikuulutuksis-

---

#### OIKEUSKANSLERINVIRASTO

---

saan harkintansa mukaan tiedottaisivat myös esimerkiksi mahdollisuudesta hankkia väliaikainen henkilökortti.

Oikeusministeriö on antanut eri vaaliviranomaisille henkilöllisyyden toteamisesta yhdenmukaiset ja yksityiskohtaiset ohjeet. Lisäksi asiaa on käsitelty oikeusministeriön kuntien keskusvaalilautakunnille järjestämässä koulutuksessa, viimeksi helmikuussa 2011. Kuntien keskusvaalilautakuntien kunnan muille vaaliviranomaisille järjestämää koulutusta tai kuntien vaaliviranomaisten toimintaa oikeusministeriö ei voi tapauskohtaisesti valvoa. Oikeusministeriön tietoon ei ole tullut kuin joitakin yksittäisiä ongelmatilanteita henkilöllisyyden selvittämisessä äänestyspaikoilla. Vaaliviranomaisille ja äänestäjille on silloin annettu ohjeita tarpeen mukaan. Oikeusministeriön kansalaisille järjestämästä puhelinpalvelusta tiedusteltiin presidentinvaalin aikana henkilöllisyyden todistamisesta 134 kertaa. Tavallisimmin kysyttiin, pitääkö henkilöllisyystodistuksen olla voimassa.

Kantelussa on kysymys hyvin poikkeuksellisesta äänestystilanteesta, josta yhtäältä kantelijan edunvalvoja ja toisaalta Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunta ovat esittäneet eräiltä osin toisistaan poikkeavat kuvaukset. Oikeusministeriö toteaa, että asianomaisen vaalitoimitsijan on tullut ratkaista, onko äänestäjän henkilöllisyydestä esitetty selvitys ollut vaalilain 57 §:n 2 momentissa tarkoitettun mukainen. Asiakirjoista voi päätellä, että äänestystilanteessa ennakkoäänestyspaikan vaalitoimitsijalle on A:n henkilöllisyydestä esitetty selvitystä siten, että A:n edunvalvoja on esittänyt oman henkilöllisyystodistuksensa ja on sitten suullisesti todistanut, että mukana oleva henkilö on A. Muuta selvitystä ei esitetty. Vaalitoimitsija ei tilanteen kokonaisarvion perusteella pitänyt äänestäjän henkilöllisyydestä esitettyä selvitystä riittävänä. Keskusvaalilautakunnan mukaan vaalitoimitsija on ennen asian ratkaisemista pyrkinyt hankkimaan hallintolain 31 §:n mukaisesti tarpeelliseksi arvioimaansa lisäselvitystä äänestäjän henkilöllisyydestä, siinä kuitenkin onnistumatta. Vaalitoimitsija oli myös ottanut yhteyttä keskusvaalilautakuntaan saadakseen neuvoja ongelmallisen tilanteen ratkaisemiseksi. Puhelinkeskustelussa keskusvaalilautakunnan sihteeri oli päätenyt vaalitoimitsijan kanssa samaan lopputulokseen äänestäjän henkilöllisyydestä esitetyn selvityksen riittävyyden osalta. Tiedossa ei ole, olisiko äänestäjän henkilöllisyydestä voitu tuolloin esittää muutakin selvitystä kuin edunvalvojan suullinen todistus. Esimerkiksi se, miksi äänestäjän avustaja ei osallistunut äänestäjän henkilöllisyyden selvittämiseen, ei asiakirjoista selviä. Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunnan selvityksen mukaan vaalitoimitsija ei saanut äänestystilanteesta tietoa A:n vammaisuudesta. Tiedolla olisi saattanut olla merkitystä esimerkiksi arvioitaessa äänestäjän edellytyksiä esittää muuta henkilöllisyyttä varmentavaa lisäselvitystä. Keskusvaalilautakunnan selvityksen mukaan A oli ilmeisesti poistunut paikalta asian pitkittyneen selvittelyn aikana. Vaalilain 2 §:n 4 momentin perusteella äänestäjän poistuminen äänestyspaikalta kesken äänestämisen johtaa aina äänestyksen keskeytymiseen. Oikeusministeriö on tietoinen, että selvityksen esittäminen henkilöllisyydestä saattaa joskus olla eri syistä äänestäjälle hankalaa. Tässä tarkoituksessa ministeriö on antanut vaaliviranomaisille ohjeita myös mahdollisia erityistilanteita varten.

Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunnasta saadun tiedon mukaan vaaliluettelosta selviää, että A äänesti vaalipäivänä oman äänestysalueen äänestyspaikassa sekä presidentinvaalin ensimmäisessä vaalissa että toisessa vaalissa.

## Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunnan selvitys

Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunnan selvityksen mukaan B saapui ennakoäänestyspaikalle nuoremman henkilön kanssa, jonka ilmoitti olevan poikansa. B ilmoitti poikansa haluavan äänestää, jolloin vaalitoimitsija normaaliohjeistuksen mukaisesti pyysi tätä esittämään kuvallisen henkilötodistuksen. B ilmoitti erittäin kärkkäästi, että poika ei sellaista tarvitse, vaan hän todistaisi pojan henkilöllisyyden. Vaalitoimitsija ilmoitti, että annetun ohjeistuksen mukaan henkilön pitäisi jotenkin pystyä todistamaan henkilöllisyytensä, ja tiedusteli vielä B:ltä, että olisiko pojalla hänen todistuksensa lisäksi mitään todisteita henkilöllisyydestään, esimerkiksi kuvaton Kela-kortti, joka keskusvaalilautakunnan tietojen mukaan jokaisella suomalaisella on. B:llä ei ollut mitään pojan asiakirjoja, eikä hänen omasta mielestään tarvinnut sellaisia vaalitoimitsijalle esittää, vaan hän viittasi vaalilakiin ja oikeusministeri Tuija Braxin lausuntoon (vastaus kansanedustajan kirjalliseen kysymykseen KK 1277/2010 vp). Poika ei sanonut tilanteessa koko aikana mitään ja poistui ilmeisesti tässä vaiheessa paikalta. Vaalitoimitsijat eivät saaneet käsitystä pojan mahdollisesta vammaisuudesta. Vaalitoimitsijat selvittivät asiaa muun muassa katsomalla oikeusministeriön ohjeistusta ja soittamalla keskusvaalilautakunnan sihteerille. Keskusvaalilautakunnan sihteeri keskusteli myös B:n kanssa ja yritti saada jonkinlaista vakuutusta pojan henkilöllisyydestä ja tiedusteli muun muassa uudelleen, olisiko hänellä edes jotakin asiakirjaa, josta voitaisiin vakuuttua, että kyseessä on se henkilö, joksi häntä väitetään. Tähän B hyvin hyökkäävästi ilmoitti, että hänen ei tarvitse esittää mitään, vaan pelkkä hänen todistamisensa pitää riittää. Koko tämän selvittelyn ajan sekä äänestyspaikalla että puhelimesta B käyttäytyi hyvin hyökkäävästi ja häiriköivästi, mikä aiheutti sen, että asian selvittäminen rakentavalla ja luottamusta herättävällä tavalla ei ollut mahdollista. Tässä tilanteessa vaalitoimitsijat ja keskusvaalilautakunnan sihteeri yhdessä totesivat harkinnan perusteella, että tilanne ei ollut niin kokonaisvaltaisesti luottamusta herättävä pitkälti B:n käytöksestä johtuen, että äänestäjän henkilöllisyyden todistaminen olisi voitu hyväksyä pelkästään perustuen hänen suulliseen todistamiseensa. Tilanteen arvioinnissa ei millään tavoin ollut kyse siitä, että pojan oikeutta äänestää olisi kyseenalaistettu, vaan harkinta tehtiin vain ja ainoastaan liittyen henkilöllisyyden todistamiseen ja riittävän vakuuden saamiseen siitä. Pojan vammaisuudella ei ollut vaikutusta tilanteen arvioinnissa, sillä vammaisuus ei ollut edes ilmennyt vaalitoimitsijoille.

Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunnan sihteeri kouluttaa kaikki ennakoäänestyspaikkojen vaalitoimitsijat. Koulutuksessa käydään läpi hyvin yksityiskohtaisesti ennakoäänestystoimituksen kulku normaalitilanteessa sekä siihen liittyvät mahdolliset erityistilanteet muun muassa liittyen henkilöllisyyden tarkastamiseen. Koulutuksessa myös harjoitellaan äänestystoimituksen konkreettista kulkua. Koulutus perustuu oikeusministeriön vaaliohjeisiin sekä aikaisemmista vaaleista saatuihin kokemuksiin. Vaaliohjeet jaetaan myös jokaiselle vaalitoimitsijalle ja heidät veloitetaan tutustumaan niihin. Ennakoäänestyspaikan miehitykset suunnitellaan myös siten, että jokaisella äänestyspaikalla on sekä aiemmin vaalitoimitsijoina toimineita että uusia vaalitoimitsijoita, jolloin tuntemus ennakoäänestystoimituksesta on parempi. Oikeusministeriön vaaliohjeet ovat erittäin kattavat ja antavat hyvän perustan vaalitoimituksen järjestämiselle. Todettakoon tässä yhteydessä, että asioiden kantelijan viittamassa ministeri Braxin vastauksessa kansanedustajan kirjalliseen kysymykseen hieman eri tavalla/järjestyksessä ilmaiseminen on saattanut antaa menettelytavoista erilaisen kuvan kantelijalle, mutta keskusvaalilautakunta on noudattanut asiassa oikeusministeriön vaaliohjeiden mukaista ohjeistusta. Keskusvaalilautakunta on tulkinnut oikeusministeriön ohjeistusta siten, että ensisijaisena lähtökohtana on, että henkilö pystyy esittämään joitakin muita asiakirjoja, jotka voivat vakuuttaa vaalitoimitsijan, ja että lisäksi hänellä voi olla mukanaan saattaja, joka voi vahvistaa henkilöllisyyden.

Henkilöllisyyden tarkastamiseen liittyviä erityistilanteita on Lappeenrannan ennakoäänestyspaikoissa joka vaaleissa useampia. Vaalitoimitsijat on ohjeistettu toimimaan henkilöllisyyden tarkastamisessa erittäin tarkasti oikeusministeriön vaaliohjeiden mukaisesti huolehtien siitä, että jokaisen äänestäjän henkilöllisyydestä on varmuus ennen kuin hänen annetaan äänestää. Lähtökohtana on ollut se, että henkilöllisyyden selvittäminen on myös jokaisen äänestäjän oma etu. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jokaisessa tapauksessa ehdottomasti vaadittaisiin kuvallinen henkilöllisyystodistus. Vaalitoimitsijat on ohjeistettu huomioimaan se, että mikäli henkilö ei omista kuvallista henkilöllisyystodistusta, tulee heidän pyrkiä selvittämään/vakuuttamaan henkilöllisyydestä muulla tavoin. Useimmiten tällaisissa tilanteissa äänestäjä onkin varautunut varmentamaan henkilöllisyytensä muilla asiakirjoilla ja lisäksi myös ehkä ottamalla mukaansa saattajan, joka voi varmentaa henkilöllisyyden. Tällöin vaalitoimitsijat ovat saatuaan kokonaisvaltaisesti luotettavan selvityksen henkilöllisyydestä antaneet äänestäjän äänestää. Kantelun kohteena olleessa tapauksessa äänestäjä/äänestäjän edunvalvoja ei ollut varautunut mitenkään muuten todistamaan äänestäjän henkilöllisyyttä kuin saattajan suullisella todistamisella. Tilanteesta syntyi myös sellainen kuva, että hänellä ei edes ollut halua rakentavassa hengessä pyrkiä selvittämään henkilöllisyyttä muulla tavoin. Vaalitoimitsijoiden harkinnan perusteella saatu selvitys ja kokonaistilanne ei ollut riittävän luottamusta herättävä, jotta he olisivat voineet vakuuttua äänestäjän henkilöllisyydestä. Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunta katsoo, että vaalitoimitsijat ovat käyttäneet tilanteessa harkintaa oikeusministeriön vaaliohjeiden mukaisesti, eivätkä ole tältä osin ylittäneet omaa harkintavaltaansa. Harkintavallan käyttöön ei ole miltään osin vaikuttanut äänestäjän vammaisuus. Edelleen Lappeenrannan kaupungin keskusvaalilautakunta toteaa, että keskusvaalilautakunta noudattaa kaikilta osin oikeusministeriön vaaliohjeita ja pyrkii omalla toiminnallaan varmistamaan vaalien lainmukaisen järjestämisen sekä turvaamaan jokaisen äänioikeutetun äänestämismahdollisuuden. Keskusvaalilautakunta tulee muuttamaan omaa ohjeistustaan ja toimintatapojaan, mikäli tässä selvityksessä käy ilmi, että keskusvaalilautakunta on virheellisesti tulkinnut oikeusministeriön ohjetta liittyen saattajan vahvistamaan henkilöllisyyteen.

## RATKAISU

Perustuslain 14 §:n 1 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa.

Vaalilain ennakoäänestyksen aloittamista ennakoäänestyspaikassa koskevan 57 §:n 1 momentin mukaan äänestäjä on velvollinen esittämään vaalitoimitsijalle tai vaalitoimikunnalle selvityksen henkilöllisyydestään. Vaalilain vaalipäivänä äänestämään ilmoittautumista koskevan 75 §:n 2 momentin mukaan äänestäjä on velvollinen esittämään vaalilautakunnalle selvityksen henkilöllisyydestään.

Aikaisemmin voimassa olleen kansanedustajain vaaleista annetun lain 53 §:n perustelujen mukaan ”selvityksen” ei tarvitse olla henkilötodistus (esimerkiksi ajokortti tai passi) silloin kun vaalilautakunta tuntee äänestäjän. Jos vaalilautakunta ei kuitenkaan tunne äänestäjää, sen on aina pyydettävä nähtäväkseen tämän henkilötodistus. Mikäli äänestäjän henkilöllisyys ei selviä, vaalilautakunnan ei tule antaa hänen äänestää (HE 175/1995 vp).

Oikeusministeriön ylimmän vaaliviranomaisen asemansa perusteella antamien presidentinvaalin 2012 ennakoäänestystä kotimaan yleisessä ennakoäänestyspaikassa koskevien vaaliohjeiden mukaan äänestäjä on velvollinen esittämään selvityksen henkilöllisyydestään. Säännönmukaisessa tapauksessa äänestäjän tulee esittää vaalitoimitsijalle asiakirja, joka todistaa äänestäjän henkilöllisyyden (henkilöllisyystodistus). Tällaista asiakirjaa ei kuitenkaan ole ehdottomasti vaadittava, jos hänen henkilöllisyytensä muutoinkin on varmasti todettavissa, esimerkiksi sil-

loin, jos vaalitoimitsija tuntee äänestäjän. Äänestäjä voi todistaa henkilöllisyytensä voimassa olevalla poliisin antamalla henkilökortilla, passilla, kuvallisella Kela-kortilla tai ajokortilla. Äänestäjän henkilöllisyyden voi todeta myös muusta sellaisesta voimassa olevasta henkilöllisyystodistuksesta, jossa on henkilön täydellinen nimi, henkilötunnus, henkilön nimikirjoitus, henkilön valokuva sekä todistuksen antopäivä ja antajan allekirjoitus. Olennaista on varmistua, että asiakirjan esittää sama henkilö, jonka valokuva on henkilöllisyystodistuksessa. Mikäli henkilöä ei esimerkiksi ajokortissa olevan vanhan valokuvan perusteella voi tunnistaa, selvitystä ei lähtökohtaisesti voida pitää riittävänä. Henkilöllisyyden todistamiseen ei kelpaa pelkästään ilmoituskortti, eivätkä myöskään muut kuvattomat kortit ja asiakirjat. Äänioikeutetuille postitse lähetetyssä ilmoituskortissa todetaan muun ohella, että henkilö, jolla ei ole henkilöllisyyttä osoittavaa asiakirjaa, voi saada maksutta poliisilaitokselta väliaikaisen henkilökortin äänestämistä varten. Korttia haettaessa on oltava mukana passikuva. Ilman henkilöllisyystodistusta äänestyspaikkaan tullee on hyvä kertoa tästä mahdollisuudesta jäljellä olevia ennakköäänestyspäiviä ja vaalipäivää silmällä pitäen. Väliaikaista henkilökorttia ei kuitenkaan myönnetä niille, jotka ovat vain unohtaneet henkilöllisyystodistuksensa kotiin. Aiemmissa vaaleissa on käynyt ilmi, että jotkut, useimmiten varsin iäkkäät äänioikeutetut eivät omista voimassa olevaa passia, ajokorttia tai muuta vastaavaa asiakirjaa, eivätkä myöskään ole hankkineet tai voineet hankkia edellä mainittua maksutonta väliaikaista henkilökorttia. Mikäli vaalitoimitsija ei tunne tällaista äänestäjää, äänestäjän henkilöllisyyden selvittäminen voi olla ongelmallista. Tällaisissa tapauksissa vaalitoimitsijan on pyrittävä arvioimaan tilanne kokonaisvaltaisesti sen perusteella, miten luotettavana hän pitää äänestäjän antamaa muuta selvitystä ja tilannetta yleensä. Joissain tapauksissa tällaisella äänestäjällä voi olla mukanaan muita asiakirjoja, jotka – vaikkei niissä valokuvaa olekaan – saattavat vahventaa äänestäjän henkilöllisyyttä. Äänestäjä saattaa myös esittää vanhentuneen kuvallisen henkilöllisyystodistuksen. Lisäksi äänestäjällä voi olla mukanaan saattajia, jotka kykenevät paitsi selvittämään oman henkilöllisyytensä, myös suullisesti todistamaan saatettavan henkilöllisyyden. Vaalitoimitsijan on edellä sanotuissa tilanteissa käytettävä harkintavaltaansa. Yhtäältä tulee huolehtia siitä, että kaikki äänioikeutetut voivat käyttää äänioikeutensa mutta toisaalta myös siitä, että kukaan ei äänestä toisen nimissä tai toisen puolesta ja että merkintä äänioikeuden käyttämisestä tehdään äänioikeusrekisteriin oikean henkilön kohdalle. Edellä mainitut esimerkit voidaan hyväksyä selvityksiksi äänestäjän henkilöllisyydestä silloin kun vaalitoimitsija pitää saatua selvitystä kokonaisvaltaisesti luotettavana.

Presidentinvaalissa 2012 äänioikeutetuille lähetetyn ilmoituskortin etusivulla todetaan ”Teidän on todistettava henkilöllisyytenne äänestäessänne”. Ilmoituskortin takasivulla todetaan ”Vaalilain (714/1998) mukaan äänestäjä on velvollinen esittämään vaalivirkailijalle selvityksen henkilöllisyydestään. Ottakaa siis todistus henkilöllisyydestänne (henkilökortti, passi, ajokortti tai muu vastaava asiakirja) mukaanne. Jos Teillä ei ole henkilöllisyyttä osoittavaa asiakirjaa, voitte saada poliisilaitokselta maksuttoman, väliaikaisen henkilökortin äänestämistä varten. Sitä haikiessanne tarvitsette passikuvan.”.

Äänestysjärjestelyillä on turvattava toisaalta jokaisen oikeus äänestää ja toisaalta vaalituloksen oikeellisuus eli se, että kukaan ei äänestä ilman äänioikeutta, toisen nimissä tai useamman kuin yhden kerran.

Pidän oikeusministeriön äänestäjän henkilöllisyyden toteamisesta antamaa vaaliohjeistusta ja pyytämistäni selvityksistä ilmeneviä vaalitoimitsijoiden koulutusjärjestelyjä asianmukaisina. Jos äänestäjä ei esitä vaalitoimitsijalle asiakirjaa, joka todistaa äänestäjän henkilöllisyyden, äänestäjän on kyettävä muilla keinoilla vakuuttamaan vaalitoimitsija henkilöllisyydestään. Kysymys on virkavastuulla toimivan vaalitoimitsijan tapauskohtaisesta kokonaisarviosta. Jos toimintakyvyltään rajoittuneella äänestäjällä ei ole henkilöllisyystodistusta, vaan äänestäjän hen-

kilöllisyys pyritään todistamaan, yleensä muiden selvitysten lisäksi, hänen saattajansa esittämällä suullisella selvityksellä, äänestäjän henkilöllisyydestä vakuuttuminen voi edellyttää selityksen saamista siihen, miksi äänestäjälle ei ole hankittu henkilöllisyystodistusta.

Katson vaaliviranomaisten toimineen A:n henkilöllisyydestä lisäselvitystä edellyttäessään harkintavaltansa puitteissa. Lisäselvitystä pyydetessä on toimittava hienotunteisesti ja sovinnollisuutta edistäen. Äänestäjän tai hänen edunvalvojansa käyttäytyminen ei sinällään ratkaise äänestäjän henkilöllisyydestä esitetyn selvityksen luotettavuutta. Toisaalta äänioikeuden käyttämisen oikeellisuuden varmistaminen on myös äänioikeutetun itsensä etu. Kirjoituksestanne ja pyytämistäni selvityksistä käy ilmi, että äänestystilanteessa ei ole syntynyt edellytyksiä vaaliviranomaisten ja äänioikeutetun väliselle rakentavalle yhteistyölle.

Kirjoituksenne ei anna aihetta toimenpiteisiini.

Oikeuskansleri

Jaakko Jonkka

Kansliapäällikkö

Kimmo Hakonen

---

OIKEUSKANSLERINVIRASTO